

režim, který se podařilo transformovat na liberálně-demokratické uspořádání a tržní ekonomiku. Ty mají samozřejmě také své nedostatky (a o nich je potřeba mluvit), ale v zásadě jsou lepší než to předtím. Vypravěči tuto nejobecnější tezi svými výroky jednoduše zhusta potvrzují.

Knihy tak v úhrnu pro tuzemského čtenáře, který se alespoň základně orientuje v tématu, nepřináší nic zásadně nového ani překvapivého. Nenabízí ani žádnou zajímavou teoretickou diskusi v propojení s empirickým materiálem vytvořeným s informanty v České republice. Recenzovaná studie má ale přesto své kvality a může být směle doporučena méně obeznaměným čtenářům se zájmem o Českou republiku a vyprávění o proměnách v době před sametovou revolucí a po ní.

Petr Kubala

Ivan Petrušek: *Analýza chybějících hodnot. Srovnání metod při zkoumání determinantů politické znalosti a příjmu*
Praha, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2015, 146 s.

Knihy je rozdělená do šiestich kapitol (pokiaľ nepočítame úvod a záver), ktoré postupne predstavujú teoretické pozadie a základné koncepty v skúmanej oblasti (kapitoly 1–3), zvolený metodologický postup (kapitola 4) a dve simulačné štúdiá (kapitoly 5–6). Štruktúra monografie tak pripomína skôr klasickú výskumnú prácu (so sekvenciou teória–metodológia–analýza) a nesnaží sa skúmanú problematiku približovať vo forme učebnice, ktoré medzi sociologických textami venovanými metodológii v tunajšom prostredí dominujú. Určítym vysvetlením je fakt, že *Analýza chybějících hodnot*, ako sám autor uvádza (s. 7, 11–12), vychádza z jeho diplomovej práce obhájenej na Karlovej univerzite v Prahe.

Už v úvode publikácia akcentuje výskumnú relevanciu skúmaného problému

pre oblasť spoločenskovedného výskumu. S tým je nutné súhlasiť. Je ale škoda, že si autor zvolil ten najmenej ambicióznejší cieľ zo všetkých možných. Ako sám v úvode uvádza (s. 11): „Kniha [...] predstavuje všetky kľúčové aspekty tejto problematiky a zároveň na praktických príkladoch názorne demonštruje riziká spojené s výskytom chýbajúcich hodnôt v dátach.“ V závere (s. 132) dodáva: „Monografia teda čitateľom poskytuje základnú mapu, podľa ktorej sa môžu orientovať v problematike chýbajúcich hodnôt.“ *Analýza chybějících hodnot* sa tak nesnaží o nič iné, iba na malom priestore priblížiť skúmanú oblasť publiku rozumejúcemu českému jazyku. Čitateľ bez predchádzajúcej znalosti síce dokáže pochopiť základnú terminológiu a koncepty, nenaučí sa ale aplikovať jednotlivé postupy vo vlastnom výskume. Publikácia totiž neobsahuje žiadne návody, ktoré by čitateľa zoznámili s postupmi ako krok po kroku aplikovať prezentované metódy na vlastných dátových súboroch. Je tak škoda, že sa *Analýza chybějících hodnot* aspoň nepokúsila jednoznačne zaradiť medzi učebnice, ktoré by mohli kultivovať metodologickú zručnosť miestnych spoločenskovedných výskumníkov.

Druhým možným, a ešte o niečo ambicióznejším cieľom by mohol byť pokus o relevantný prínos k teoretickým znalostiam v oblasti nahradzovania chýbajúcich dát. Aj v tomto ohľade, ako sám autor konštatuje na s. 130, je výsledkom výskumu „iba“ replikácia už známych poznatkov. Tie sú síce v závere (s. 132–133) transformované do istých odporúčaní, ich formulácia je ale mimoriadne zmätočná, a ako autor sám upozorňuje (s. 130), ich externá validita je s ohľadom na limitovanú sériu simulácií otázná. Monografia tak zostáva „základnou mapou“ pre orientáciu v problematike chýbajúcich hodnôt, je ale škoda, že autor nevyužil príležitosť naplniť touto publikáciou ešte o niečo ambicióznejší cieľ.

Po obsahovej stránke monografia zostáva verná svojmu názvu a predstavuje

problematiku chýbajúcich hodnôt v sociálnych vedách. Začína vzorcami, ktoré môžu absentujúce údaje nadobudnúť v dátových súboroch vplyvom rôznych partikulárnych nastavení výskumného dizajnu (kapitola 1) a pokračuje skrz mechanizmy určené na korekciu výsledkov pri štatistickej analýze dát (kapitoly 2–3). Argumentácia obsiahnutá v teoretickej časti je zrozumiteľná a zmysluplná aj pre úplných laikov. Autorovi je ale možné vyčítať, že miestami nachádza až príliš inšpirácie v publikácii dvojice autorov R. Little a D. Rubin *Statistical Analysis with Missing Data* (Hoboken, N.J.: Wiley 2002). Zásadnejším problémom je ale absencia záverečného zhrnutia, ktoré by mohlo efektívne porovnať výhody a nevýhody jednotlivých metód pri nahradzovaní chýbajúcich hodnôt. Čitateľ sa síce dozvedá na akom princípe jednotlivé substitučné mechanizmy fungujú, explicitné porovnanie ich možného vplyvu na jednotlivé štatistické parametre ale chýba. Napríklad vplyv veľkosti dátových súborov, podielu chýbajúcich dát alebo výpočtová náročnosť by si komparáciu zaslúžili. V empirickej/simulačnej časti pritom autor s týmito atribútmi aktívne pracuje, a text tak stráca koherenciu a prehľadnosť. Čitateľ totiž nemusí tušiť, prečo autor manipuluje práve s týmito parametrami a čo má od tejto manipulácie očakávať.

Nasledujúca metodologická kapitola (kapitola 4) veľmi prístupne a zrozumiteľne vysvetľuje metódu simulácie, ako nástroj na testovanie reliability výsledkov plynúcich zo štatistickej analýzy dát. Jedná sa o mimoriadne vydarený text, ktorý prístupne a od základov prezentuje často zabúdaný nástroj so zmysluplným využitím aj v sociálnych vedách. Kapitola síce na svoje vysvetlenia využíva kontext problematiky chýbajúcich hodnôt, jej relevancia ale siaha za hranice tejto oblasti. Preto môže prestavovať zaujímavý text pre študentov a výskumníkov bez skúseností s využívaním simulácií.

Dve posledné kapitoly obsiahnuté

v monografii predstavujú dizajn a realizáciu dvoch originálnych simulačných štúdií, ktoré testujú predstavené metódy na vysporiadanie sa s problémom chýbajúcich údajov v dátových súboroch. Kým prvá kapitola simuluje bivariačnú štatistickú analýzu vzťahu medzi mzdou a inteligenciou jednotlivca (meranou v hodnotách IQ), druhá predstavuje multivariačný ekvivalent študujúci determinanty tzv. politickej znalosti. Čitateľ sa tak postupne dostáva od jednoduchších problémom k zložitejším. Podobne ako v predchádzajúcich častiach, aj v tomto prípade je výklad vedečný od úplných základov a mechanizmy na pozadí aplikovaných procedúr zostávajú zrozumiteľné aj čitateľom bez skúseností v oblasti analýzy chýbajúcich hodnôt. Navyše je nutné oceniť autorovu mimoriadnu transparentnosť a dôslednosť pri realizácii jednotlivých simulácií. V jeho výklade nezostávajú biele miesta a nevysvetlené otázky, ktoré by mohli hypoteticky rozvíriť pochybnosti na správnosťou prezentovaných výsledkov.

S ohľadom na úvod je ale prekvapením, že sa text odkazuje na procedúry vykonané v prostredí jazyka R využívaného aj na štatistickú analýzu dát. Pokiaľ autor zmieňuje SPSS, tak väčšinou iba upozorňuje na chyby a nedostatky programu. Prekvapením to je hlavne s ohľadom na to, že v úvode autor predstavuje SPSS ako „najviac rozšírený program pre analýzu dát“ (s. 11) v českom prostredí, s ktorého možnosťami chce zoznámiť tunajšie publikum. Práve kapitoly predstavujúce implementáciu jednotlivých procedúr naň ale zabúdajú.

Z pohľadu štylistiky a plynulosti výkladu by textu prospelo pokiaľ by autor znížil frekvenciu využívania slovného spojenia „chýbajúce hodnoty“/„chýbajúcich hodnôt“ a zredukoval počet poznámok pod čiarou. V prípade prvej výčitky je samozrejmé, že sa využívaniu ustáleného termínu nie je ľahké vyhnúť, čitateľa by ale časté zmieňovanie nemalo začať irito-

vať už v prvej kapitole. Pokiaľ ide o poznamky pod čiarou, *Analýza chybějících hodnot* ich obsahuje 255 na 146 stranách, pričom v mnohých prípadoch sa jedná o obsah, ktorý by bolo možné zapracovať priamo do textu alebo o pripomienky s nízkou relevanciou výrazne odbiehajúcou od hlavnej argumentácie. Čitateľa tak často vyrušujú bez toho, aby samotnému obsahu poskytovali pridanú hodnotu. Obe tieto výčitky sú ale skôr „kozmetického“ charakteru a je iba škoda, že neboli v redakcii odstránené pred vydaním.

Svojím obsahom je ale *Analýza chybějících hodnot* relevantným príspevkom do českej sociologickej literatúry venovanej metodologickým otázkam. Vzhľadom na svoj krátky rozsah a prístupnú argumentáciu vedenú od elementárnych základov sa jej snáď podarí naplniť svoj cieľ a spopularizovať veľmi relevantný aspekt spoločenskovedného výskumu, ktorý zostáva v česky a slovensky hovoriacom prostredí často ignorovaný aj napriek jeho zásadnému vplyvu na reliabilitu výskumných záverov.

Miroslav Nemčok

Arnošt Novák: *Tmavozelený svět.*

Radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2017, 347 s.

Vydání *Tmavozeleného světa* je svého druhu ojedinelou a v jistých, převážně ekologicko-aktivistických kruzích ceněnou událostí. Publikace si ovšem všímají i obecněji orientovaná periodika a weby, možná i vzhledem k určitému vzestupu společenské debaty o klimatické změně a ekologických otázkách. Řada indicií tak naznačuje, že minimálně pro dané téma se jedná o důležitou a očekávanou knihu.

Novák v ní prezentuje poměrně podrobnou analýzu českého radikálně-ekologického aktivismu po roce 1989. Formou

reinterpretace a vzájemného propojení rozhovorů s klíčovými osobnostmi českého environmentálního hnutí se snaží identifikovat jeho specifika a vnitřní rozpory, přičemž téma zasazuje do porevoluční situace, typické zejména rychlou privatizací a nastavením politiky volného trhu. Celkový obraz dokresluje vlastní přiznanou zkušeností angažovaného pozorovatele. Ta umožňuje zacílení na specifické vazby a vlivy uvnitř hnutí a konkrétní detaily, které jeho podobu utvářely. Vše pak rámuje obsáhlý teoretický vstup, jenž tvoří celou první polovinu knihy a jehož úkolem je vedle definice autorových názorových východisek i celkové ohraničení zkoumaného tématu v kontextu dotčené české i světové literatury i v kontextu historické geneze environmentálního hnutí.

Ačkoli podobně orientované studie v českém prostředí existují, přidanou hodnotou a rozlišovacím znakem Novákovy knihy jsou právě autorem konstruovaný výkladový rámec i metodologický přístup. Autor tak nejen objektivně shrnuje proces institucionalizace a umírnění environmentálního aktivismu u nás v průběhu devadesátých let a na přelomu tisíciletí, což by v rámci dosud vydané literatury nebylo natolik převratnou novinkou, ale současně zprostředkovává svůj otevřeně přiznaný pohled „insidera“. Této specifické rovině přisuzuje hlavní úlohu. Vlastní angažovanost autora ve zkoumaném prostředí se ukazuje jako hlavní devíza, která umožňuje jednak vcelku ojedinelý metodický postup, striktní výzkumné i teoretické zacílení a také vnitřní konzistenci, která přesvědčivě drží vstupní teoretická východiska.

Novák práci zasazuje do konceptu tzv. postnormální vědy, která vychází z přesvědčení, že pro vědecké autority neexistuje patent na pravdu o zkoumaném problému, a odmítá možnost dosažení nezaujatosti a objektivity. Naopak do ústřední pozice staví názorovou pluralitu ve vztahu k vědeckému zkoumání, přičemž jednotlivé přístupy považuje za legitimní i přes